

Вараксіна О.В.кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Полтавської державної аграрної академії

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ, ВИМІРИ ТА ЧИННИКИ

Стаття присвячена систематизації наукових підходів до визначення економічної категорії «конкурентоспроможність підприємства». Запропоновано уточнене трактування дефініції «конкурентоспроможність підприємства». Узагальнено класифікацію основних чинників конкурентоспроможності підприємства. Наголошено на базових складових конкурентоспроможності підприємства в сучасних реаліях. Підкреслена необхідність доповнення ієрархії рівнів конкурентоспроможності такими категоріями як – конкурентоспроможність ринку праці та конкурентоспроможність індивіда.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, чинники, суб'єкт господарювання, порівняльна перевага, комплексна характеристика, рівні конкурентоспроможності, ефективність господарської діяльності, пріоритетні переваги.

Статья посвящена систематизации научных подходов к определению экономической категории «конкурентоспособность предприятия». Предложена уточненная трактовка дефиниции «конкурентоспособность предприятия». Обобщена классификация основных факторов конкурентоспособности предприятия. Отмечены базовые составляющие конкурентоспособности предприятия в современных реалиях. Подчеркнута необходимость дополнения иерархии уровней конкурентоспособности такими категориями как – конкурентоспособность рынка труда и конкурентоспособность индивида.

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятия, факторы, субъект хозяйствования, сравнительное преимущество, комплексная характеристика, уровень конкурентоспособности, эффективность хозяйственной деятельности, приоритетные преимущества.

The article is devoted to the systematization of scientific approaches to the definition of the economic category "competitiveness of the enterprise." The urgency of the problem's research is that the competitiveness of enterprises is the basis for ensuring the efficiency and effectiveness of the national economy. The conducted research proves that the competitiveness of the enterprise is a multidimensional and diverse economic category, which means the ability of the enterprise both at the moment and in the future to have the priority advantages on the level of satisfaction with the result of its activity of the consumer, on the efficiency of economic activity in the domestic and foreign markets in comparison with other subjects of business activity. The basic components of the company's competitiveness should be: efficiency of economic activity (balanced resource policy), constant updating of the material base, quality and safety of the product (including after sales service), environmentally friendly production, "speed" of the enterprise (terms of production and bringing the product to the consumer), innovative technologies, skilled labour resources, financial sustainability of an enterprise, effective management system (responsiveness to changes is one of its constituents), and extremely important point in modern conditions is "stress-resistance of the enterprise," that is, anti-crisis policy. It should be noted that in the study of competitiveness, very little attention is paid to such a factor as a labour resource, which, in our opinion, is a significant component of competitiveness at any level, and we propose to supplement the micro level with such categories as the competitiveness of the labour market and the competitiveness of the individual. For long-term success, the work on ensuring the competitiveness of the enterprise and its enhancement should be carried out in all spheres of its activity and emphasize the motivational sphere of the enterprise's activity, which is important: widespread social package, the possibility of career growth, proper working conditions, comfortable working conditions and rest, acceptable psychological climate, wages, reputation of the enterprise. The conducted research proves that the enterprise competitiveness is a multi-aspect and diverse economic category, which means the ability of the enterprise both now and in the future to have the priority advantages by the level of the consumer's satisfaction with the result of its activity, the efficiency of economic activity in the domestic and foreign markets in comparison with other economic entities. At present, the enterprise competitiveness has different levels of measurement depending on the subject of study: micro-level, meso-level, macro-level, mega-level. In today's conditions, when competition acquires global characteristics, the issue of competitiveness of the labour market and the competitiveness of the individual becomes relevant for the enterprise. Further research on the competitiveness of enterprises can be aimed at developing new ways to improve and manage it.

Keywords: competitiveness of enterprise, factors, economic entity, comparative advantage, complex characteristics, levels of competitiveness, business efficiency, priority advantages.

Постановка проблеми. В сучасних економічних умовах пріоритетного значення набуває конкурентоспроможність підприємств. Актуальність дослідження проблеми полягає в тому, що конкурентоспроможність підприємств є фундаментом для забезпечення ефективності та результативності національної економіки. Значна кількість наукових праць з проблематики конкурентоспроможності підприємства обумовлена різними підходами вчених та економістів до розуміння та трактування дефініції. Лишається низка недостатньо досліджених питань як теоретико-методичної, так і практичної спрямованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми конкурентоспроможності підприємства висвітлені в наукових працях зарубіжних і вітчизняних дослідників, таких як Е. Вогель, М. Портер, Д. Сакс, Я. Базилюк, С. Клименко, А. Маренич, І. Спиридонов, В. Шинкаренко, З. Шершньова, О. Кузьмін, Р. Фатхутдінов, А. Юданов та ін.

Дефініція «конкурентоспроможність» не є однозначною, тому потребує всебічного аналізу та систематизації існуючих трактувань.

Метою дослідження є вивчення сутності конкурентоспроможності підприємства, аналізі та систематизації чинників, що впливають на її формування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основна умова розвитку та інтеграції української економіки у глобальний економічний простір є висока конкурентоспроможність вітчизняних підприємств як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Конкурентоспроможність є однією з основних категорій, що широко використовується в теорії та практиці економічних наук, багатоаспектним поняттям, що в перекладі з латинської мови означає суперництво, боротьба за досягнення найкращих результатів [1, с. 28].

Аналіз наукових трудів вітчизняних та зарубіжних вчених вказав, що одного, загальноприйнятого трактування економічної категорії «конкурентоспроможність підприємства» не існує. Міркування науковців, що вивчають конкурентоспроможність, характеризуються багатоманітністю та різноплановістю тлумачення дефініції (табл. 1).

На наш погляд, більш обґрунтованим, є бачення О. Кузьміна [12] «конкурентоспроможності підприємства»: це комплексне системне поняття, яке відображає конкурентні переваги конкретного підприємства над іншими за сукупністю параметрів (економічних, фінансових, виробничих, ринкових, кадрових, товарних тощо), що певним чином між собою поєднані та формують пріоритетну унікальність та закріплення позицій на певному ринку у конкретний проміжок часу при визначеному впливі середовища функціонування.

Узагальнюючи результати проведених досліджень, під конкурентоспроможністю підприємства ми будемо розуміти здатність підприємства як в даний момент так і перспективі мати пріоритетні переваги за рівнем задоволення результатом своєї діяльності споживача, за ефективністю господарської діяльності на внутрішньому і зовнішньому ринку порівняно з іншими суб'єктами господарської діяльності. Запропоноване визначення, на відміну від існуючих, характеризується комплексністю та враховує просторові, часові властивості. Систематизування визначень категорії «конкурентоспроможність підприємства» констатує той факт, що дана дефініція є складною та багатогранною категорією та потребує подальшого розгляду.

Таким чином, аналіз наукових джерел засвідчив, що конкурентоспроможність підприємства визначається наступними вимірами:

- здатність закріпитись та зберегти позиції на ринку;
- ефективність господарської діяльності;
- відносна характеристика, яка відображає переваги (сильні сторони) діяльності підприємства по відношенню до конкурентів;
- ефективність управління ресурсами;
- виготовлення конкурентоспроможної продукції.

Базовими складовими конкурентоспроможності підприємства мають стати: ефективність господарської діяльності (виважена ресурсна політика), постійне оновлення матеріальної бази, якість та безпечність продукту (в тому числі і післяпродажне обслуговування), екологічність виробництва, «швидкість» підприємства (строки виробництва та доведення продукту до споживача), інноваційні технології, кваліфіковані трудові ресурси, фінансова стійкість підприємства, дійова система управління (однією з складових якої є оперативність реагування на зміни), і що важливо, в сучасних умовах «стресостійкість підприємства», тобто антикризова політика.

Поняття «конкурентоспроможність» має різні рівні виміру залежно від об'єкту, до якого воно застосовується. При комплексному вивченні цього можна виділити такі рівні: як мікрорівень (товар, підприємство), мезорівень (галузь), макрорівень (національна економіка) і мега рівень (світова економічна система). Усі рівні є однаково значимі та є необхідною умовою ефективного функціонування як національних господарств так і світового господарства [13, с. 25]. Слід відзначити, що при вивченні питання конкурентоспроможності, вкрай мало приділяється уваги такому фактору як трудовий ресурс, який на наше переконання є вагомим складником конкурентоспроможності на будь

Таблиця 1

Порівняльний аналіз поняття «конкурентоспроможність підприємства»

№ п.п.	Автор	Визначення поняття	Узагальнене бачення
1.	М. Портер [2, с. 76],	це порівняльна перевага по відношенню до інших фірм, здатність суб'єкта ринкових відносин бути на ринку на одному рівні з наявними там аналогічними конкуруючими суб'єктами.	здатність закріпитись та зберегти позиції на ринку
2.	В.Г. Шинкаренко, А.С. Бондаренко [3, с. 14]	це динамічна характеристика здібності підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища і забезпечувати при цьому визначений рівень конкурентних переваг	
3.	А. Яновський [4, с. 22].	це багаторівнева категорія, оскільки передбачає оцінку всіх функціональних сфер їх діяльності (виробництва, кадрового потенціалу, фінансів, наукових розробок, маркетингу)	ефективність господарської діяльності
4.	М.І. Перцовський [5].	це можливість проведення ефективної господарської діяльності та її практичної прибуткової реалізації в умовах конкурентного ринку.	
5.	М.О. Єрмолов [6].	«відносна характеристика, яка відображає відмінність процесу розвитку одного виробника від конкурента як за рівнем задоволення своїми товарами чи послугами конкретної суспільної потреби, так і за ефективністю виробничої діяльності»	відносна характеристика, яка відображає переваги (сильні сторони) діяльності підприємства по відношенню до конкурентів
6.	А. Маренич, І. Астахова [7, с. 23].	це комплексна характеристика діяльності підприємств, яка базується на аналізі різних аспектів виробничо-господарської діяльності (виробничий потенціал, трудові ресурси, забезпеченість матеріалами, фінансові результати діяльності та ін.) і дозволяє визначити «сильні сторони» підприємств у конкурентній боротьбі, знайти способи досягнення переваг над конкурентами	
7.	З.Є., Шершньова, С.В: Оборська [8, с. 23-25].	це рівень його компетенції відносно інших підприємств-конкурентів у нагромадженні та використанні виробничого потенціалу певної спрямованості, а також його окремих складових: технології, ресурсів, менеджменту, навичок і знань персоналу тощо, що знаходить вираження в таких результуючих показниках, як якість продукції, прибутковість, продуктивність тощо	
8.	І.З. Должанський [9].	це можливість ефективно розпоряджатися власними й позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку	ефективність управління ресурсами
9.	З.А. Васильєва [10]	здатність задовольняти потреби споживачів на основі виробництва товарів і послуг, що перевершують конкурентів за необхідним набором параметрів	виготовлення конкурентоспроможної продукції
10.	Р.А. Фатхутдінов [11].	це його здатність виробляти конкурентоспроможну продукцію	

якому рівні та пропонуємо доповнити мікрорівень такими категоріями як – конкурентоспроможність ринку праці та конкурентоспроможність індивіда. Ми поділяємо думку науковців, які наголошують на необхідності та важливості зазначених проблем в сучасних реаліях.

Сучасне підприємство – це цілісний, комплексний і пов'язаний з багатьма соціально-економічними агентами об'єкт, що еволюціонує. Більш того. Бізнес середовище акумулює в собі великий обсяг ресурсів – сил, знань, вмінь, тобто ресурсів у широкому розумінні. Таким чином бізнес виступає одним з могут-

них центрів впливу на соціальне середовище поряд з освітою, релігією, наукою тощо. Крім того бізнес акумулює в собі самий дорогий ресурс – людей. Людей талановитих, ініціативних готових до ризику. Все це зумовлює не тільки юридичну та економічну, а і соціальну відповідальність бізнесу. Саме соціальна відповідальність бізнесу стає актуальним напрямом розвитку підприємства [14].

Рівень конкурентоспроможності суб'єктів господарювання формується значною кількістю чинників, які об'єктивно впливають на результат господарської діяльності підприємства (рис. 1).

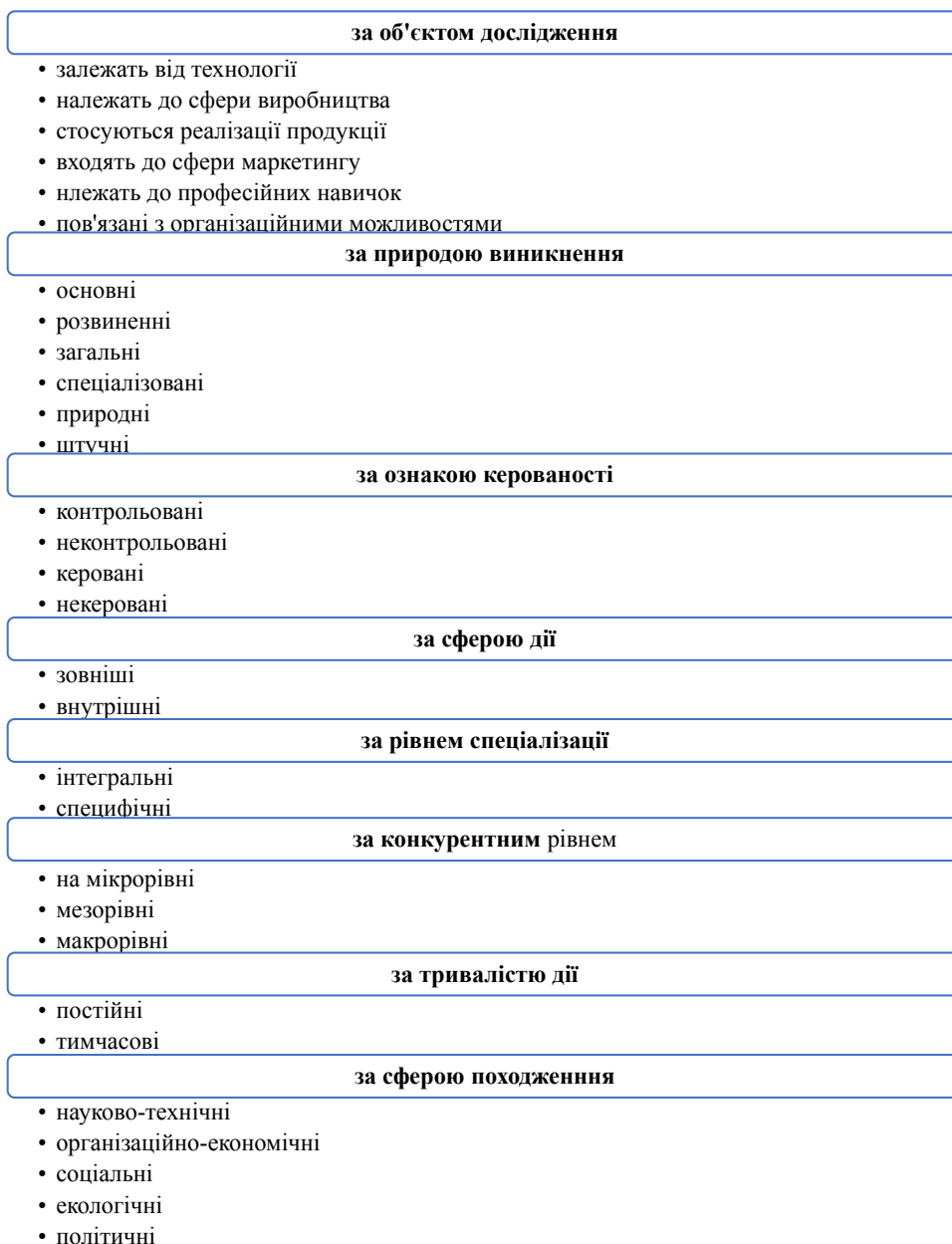

Рис. 1. Класифікація чинників конкурентоспроможності підприємства

Джерело: узагальнено автором на підставі [15, 16]

Задля довготривалого успіху робота по забезпеченню конкурентоспроможності підприємства та її підвищенню має здійснюватися в усіх сферах його діяльності, а особливо у:

– виробничій, де ключове значення мають: номенклатура й асортимент товарів, якість продукції, характер технології, масштаби виробництва, забезпеченість основними видами ресурсів, якість ресурсів, гнучкість виробництва;

– маркетинговій, в якій особливе значення мають: дослідження й прогнозування ринку, система просування й збуту товару, ціноутворення, рекламна діяльність, обслуговування споживача;

– фінансовій, де важливе значення мають: ступінь ліквідності, активність, платоспроможність підприємства, залучення зовнішніх фінансових ресурсів, інвестування наявних коштів, загальний фінансовий стан підприємства;

– інноваційній, в якій ключове значення мають: проведення науково-дослідних робіт власними силами, ступінь оновлюваності продукції, технології, ступінь використання інформаційних технологій;

– кадровій та організаційно культурній, для яких ключове значення мають: кількісний та якісний склад персоналу, тип лідера, характер організаційних цінностей, комунікації та процедури;

– управлінській, де важливе значення мають: тип організаційної структури управління, адаптаційні можливості та гнучкість підприємства [16].

Ми поділяємо міркування автора, і пропонуємо зробити акцент на мотиваційній сфері діяльності підприємства, де важливе значення мають: широкоформатний соціальний пакет, можливість кар'єрного росту, належні умови праці, зручний режим праці та відпочинку, прийнятний психологічний клімат, рівень заробітної плати, репутація підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. Проведене дослідження доводить, що конкурентоспроможність підприємства багатоаспектна та різнопланова економічна категорія, яка означає здатність підприємства як в даний момент так і перспективі мати пріоритетні переваги за

рівнем задоволення результатом своєї діяльності споживача, за ефективністю господарської діяльності на внутрішньому і зовнішньому ринку порівняно з іншими суб'єктами господарської діяльності.

Нині конкурентоспроможність підприємства має різні рівні виміру, залежно від предмету вивчення: мікрорівень, мезорівень, макрорівень, мегарівень. В сучасних умовах, коли конкуренція набуває глобальних характеристик, актуального значення для підприємства набуває проблематика конкурентоспроможності ринку праці та конкурентоспроможності індивіда.

Подальші дослідження конкурентоспроможності підприємств можуть бути спрямовані на розроблення нових шляхів підвищення та управління нею.

Список використаних джерел:

1. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства / С.М. Клименко, Т.В. Омельяненко, Д.О. Барабась та ін. К. : КНЕУ, 2008. 520 с.
2. Porter M.E. Competitive Advantage of Nations / M.E. Porter. New York : Free Press, 1990. 426 p.
3. Шинкаренко В.Г. Управление конкурентоспособностью предприятия / В.Г. Шинкаренко, А.С. Бондаренко. Харьков : Изд-во ХНАДУ, 2003. 186 с.
4. Яновский А. Конкурентоспособность товара и товаропроизводителя / А. Яновский // Бизнес-Информ. 1996. № 5. С. 21–23.
5. Перцовский Н.И. Международный маркетинг: учеб. пособие / И.А. Спиридонов, С.В. Барсукова; род ред. Н.И. Перцовского. М.: Высшая школа, 2001. 239 с.
6. Ермолов М.О. Чем отличается конкурентоспособность фирмы от конкурентоспособности товара / М.О. Ермолов. М. : Мысль, 1990. 229 с.
7. Маренич А. Управление конкурентоспособностью предприятия / А. Маренич, И. Астахова // Бизнес-Информ. 1996. № 5. С. 23–27.
8. Шершньова З.Є. Стратегічне управління / З.Є. Шершньова, С.В. Оборська // Підручник. 2-ге вид. Київ: КНЕУ, 2004. С. 23–25.
9. Должанський І.З. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посібник / І.З. Должанський, Т.О. Загорна Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
10. Васильева З.А. Иерархия понятий конкурентоспособности субъектов рынка / З.А. Васильева // Маркетинг в России и за рубежом. 2006. № 2. С. 83–90.
11. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент / Р.А. Фатхутдинов. М. : Маркетинг, 2002. 892 с.
12. Кузьмін О.Є. Конкурентоспроможність підприємства: планування та діагностика: / Монографія / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, О.П. Романко; за заг. ред. д.е.н., проф. Кузьміна О.Є. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2011. 180 с.
13. Бондаренко И.С. Конкурентоспособность страны и конкуретный преимущества: сущность, методы оценки / И. С. Бондаренко // Економіка промисловості. 2007. № 3 (38). С. 25–31.
14. Янковий О.Г. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: Монографія / О.Г. Янковий. Одеса: Атлант, 2013. 470.
15. Авраменко Т.П. Вплив економічних чинників на конкурентоспроможність підприємства. / Т.П. Авраменко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2013. Вип. 181 (6). С. 45–53. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnaui_econ_2013_181\(6\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnaui_econ_2013_181(6)_8)
16. Святненко В.Ю. Чинники підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств в умовах глобалізації / В.Ю. Святненко // Теоретичні та прикладні питання економіки. 2010. Вип. 23. С. 137. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/tppe/2010_23/Zb23_16.pdf.